

МИЛИТАРИЗАЦИЯТА НА КОСМОСА КАТО ПРОБЛЕМ НА СИГУРНОСТТА

Ерол Буюклиев

Анализатор на свободна практика
Доктор по “Военнополитически проблеми на сигурността”, Член на Съюза на учените в България
e-mail: erol.buyukliev@gmail.com

Ключови думи: Космос, милитаризация, Глобализация, Сигурност, Четвърта Световна война

Резюме: В доклада се анализира тенденцията на милитаризация на космоса и влиянието на този процес върху глобалната сигурност. Анализът е насочен към изясняване на съвременните проблеми на сигурността в космическото пространство, като поле на съперничество на Земята. Изследват се основни конфликтни взаимоотношения между страните, които имат амбиции и способности за превъзходство в Космоса. Водещ мотив за изследване на милитаризацията на космическото пространство е интензивното развитие на нови оръжия и рискът за Глобалната Сигурност от тяхното използване.

THE MILITARIZATION OF SPACE AS A SECURITY PROBLEM

Erol Buyukliev

Freelance Analyst
PhD - Military and Political problems of Security, Member of the Union of Scientist in Bulgaria
e-mail: erol.buyukliev@gmail.com

Keywords: Space, Militarization, Globalization, Security, Forth World War

Abstract: The report analyzes the ongoing trend of militarization of Space and its impact on Global Security. One of the task is to clarifies contemporary security problems in Outer Space, as a field of rivalry on Earth. The study outlines the major conflicting relationships between countries that have ambitions and capabilities for superiority in Space. The leading motive for exploring the militarization of Outer Space is the intense development of new weapons and the risk for Global Security from their use.

Въведение

Милитаризацията на Космоса е проблем на международната общност и глобалната сигурност от средата на XX век. С развитието на изкуствения интелект и надпреварата във всички области на човешката дейност проблемът за милитаризацията добива нови измерения. Създават се нови видове оръжия, недържавни актори заявяват своите амбиции за покоряване на космическото пространство. През 1957 г. СССР изстрелва първия сателит, „Спутник 1“, което води до създаване на Комисия на ООН за мирно използване на космическото пространство. (UN Committee for the Peaceful Uses of Outer Space - UNCOPUOS). Необходими са 10 години за създаването и подписването през 1967 г. на “Договора за принципите на дейността на държавите по изследването и използването на космическото пространство, включително Луната и другите небесни тела”(Договор за космоса). Този договор очертава общия интерес на цялото човечество за мирното изучаване и използване на космическото пространство. От друга страна, както отбелязва Ирмгард Марбое (Irmgard Marboe), космическото пространство винаги е използвано за военни цели [1]. Секюритизацията, извеждането на отношенията в космическото пространство като проблем на Сигурността, се основава на екзистенциалното значение за Човечеството от надпреварата за покоряването на четвъртото измерение на глобално съперничество. Вследствие на глобализацията, нарастващата взаимосвързаност и навлизането в 4-та индустриална революция към първите три зони на съперничество, сушата, водата и въздуха, се добавя и космическото пространство. С огромния си потенциал за

постигане на стратегическо предимство, космосът е арена на съперничество между държавни и недържавни актори. Освен необятността и трудностъпността на космическото пространство, това е обща "територия", която няма точно определени граници. Формирането на идеята за обща сигурност на космоса е регламентирано в международното законодателство. Споменатият вече Договор за космоса и Резолюция на Генералната Асамблея на ООН за превенция на въоръжената надпревара в космическото пространство (PAROS) се основават на принципи, които могат да послужат за основа на общата сигурност на космическото пространство. Космическото пространство е обща територия отвъд националната юрисдикция и сигурността не може да бъде постигната на основата на интересите на една или група държави, а на основата на общата, кооперативната, сигурност [2, с. 58]. През 2017 г. Генералната Асамблея на ООН се ангажира с проблема за мира и сигурността в космическото пространство. С Резолюция A/RES/72/250 е решено създаването на Група на правителствени експерти, които са ангажирани с превенцията на въоръжената надпревара в космоса, включително предотвратяване на базирането на оръжия в космическото пространство.[3]

Актуалността на темата е определена от интензивното развитие на технологиите и повишаващите се възможности на Човечеството за преодоляване на своята гравитационна прикованост към Земята. Вследствие на тези процеси, изобретяването на нови оръжия и тяхното използване в космическото пространство и посредством базираните в космоса летателни апарати извеждат милитаризацията до нови равнища на съперничество между акторите. Изследването е насочва вниманието към новите форми на войната. Целта на анализа е установяване последиците от милитаризирането на космическото пространство за глобалната сигурност. Обект на изследване е процесът на милитаризация на космическото пространство. Изследователската хипотеза определя милитаризацията на космоса за една от тенденциите на съвременното съперничество на държавни и недържавни актори за надмощие и стратегическо предимство в глобализирания свят. Задачите на изследването са: Да се анализират някои нови проявления на милитаризацията на космоса; Да се очертаят последиците от милитаризацията на космоса за глобалната сигурност.

Методологията на изследването е на основата на мултидисциплинарния подход на изследване, което включва системен подход, преход от абстрактност към конкретика и примери на проявлението на процеса на милитаризация на космоса. Анализът се базира на исторически материал и на съвременни изследвания в областта на сигурността и космическата надпревара. На фокус е поставен проблемът за мира и войната, в контекста на милитаризацията на космическото пространство. Основа на изследването е нагласата, че съвременните рискове на сигурността, включително тези в космоса, не могат да се решават самостоятелно а посредством общи действия и разбиране за общата глобална сигурност. В изследването са включени съвременни анализи от „мозъчни резервоари“ think-tank, официални документи, книги по въпросите на сигурността. Използвани са доклади от научни форуми и нормативни документи. Използваната литература е описана в края на доклада.

Ограниченията на анализа са в уточняване на някои нови проявления на космическата милитаризация и няма претенция за изчерпателност.

Докладът е насочен към широк кръг от читатели, но може да послужи като материал и поле на анализ на специалисти по проблемите на сигурността в космическото пространство. Потенциални реципиенти могат да бъдат студенти в областта на международното право, сигурността, международните отношения.

1. Милитаризацията на космическото пространство

Тенденцията на засилваща се милитаризация на космоса ще своето негативно влияние върху глобалната сигурност. Този процес се развива в контекста на една от водещите глобални тенденции на промяна на характера на конфликтите. В доклад на Националния съвет по разузнаване на САЩ от 2017 г. се посочва, че протича тенденция на промяна на характера и същността на конфликтите. Все повече актори ще участват в конфликтите, като същевременно с това установените норми на поведение ще бъдат пренебрегвани. Бъдещите конфликти ще водят до разрушаване на критичната инфраструктура, социалната кохезия, ще минимизират възможността на правителствата да осигуряват базовото психологическо и геополитическо предимство, с което традиционната победа на бойното поле с военна сила остава на заден план. Едно от полетата на съперничество е космическото пространство, което става все достъпно. Наред с целта за космически туризъм и живот в космоса, неговата достъпност, контрол и използване от страните ще им осигури стратегическо предимство. Възможността за изстрелване на антисателитни технологии, които целят увреждане и/или разрушаване на сателити ще засили сблъсъците на глобалната арена. Основен въпрос е дали САЩ, Русия и Китай, а тук може да се добави и Индия ще изработят "кодекс" на поведение в космическото

пространство. С развитието на технологиите и достъпа на космическото пространство от все повече актори ще застраши хегемонията на традиционните участници в космическата надпревара. Това ще доведе до нови конфликти и проблеми, с пряко влияние върху глобалната сигурност.[4, с. 20-21, 210] На 27 март 2019 г. Индия свали свой сателит в ниската орбита с антисателитна ракета, в рамките на 3 минути. Това означава, че Индия се включва в “космическата супер лигата” наред с САЩ, Русия и Китай [5] Това породило напрежение в останалите страни и повдигна отново въпроса за летищите обекти в космическото пространство, които заплашват останалите сателити и Международната космическа станция. В книгата си “Системни цикли и бъдещето на историята: накъде върви Светът?”, Васил Проданов поставя космическата надпревара в контекста на протичащата Четвъртата световна война.[6, с. 317-374] Периодът на Студената война, когато започва космическата надпревара между двете суперсили, САЩ и СССР, между 1945 и 1989 г. е обозначен като Трета световна война. Днес сме свидетели на нов тип война, най-важната характеристика на която е заличаването на границите между мира и войната. Протичат противоположни процеси на глобализация-интеграция и де-глобализация-дезинтеграция. Едно от подзаглавията на научния труд на Васил Проданов е “Космически армии, космически оръжия и космически войни”, където се посочва, че през месец юли 2016 г. камарата на представителите в Конгреса на САЩ одобрява създаването на нови вид войски, наречени Космически корпус, готвени за операции в извънземното пространство. Към сухопътните, военноморските, военновъздушните сили и експедиционния корпус от морски пехотинци са добавени космически сили, използващите спътниците, действащи от космическото пространство, контролиращи и защитаващи това пространство. В допълнение, продължава развитието по отношение на системата DSP (Defence Support Program), свързана със спътници в геостационарни орбити, фиксиращи изстрелването на ракети и тяхната траектория. Активно се развива и системата SBIRS (Space-Based Infrared System), която осъществява мониторинг над територията на Русия и останалите зони на интерес в света. Русия изгражда Единна космическа система “Тундра” за разкриване и унищожение на ракети, поради което създава и изстрелва спътници със способност да установяват опити за атака с междуконтинентални стратегически ракети. Формира се ешелон на Система за предупреждение на ракетно нападение. Според Васил Проданов, руската “Тундра” трябва да бъде завършена 2022 г. и да се базира на 10 спътника. Освен информация за ракетно нападение, системата ще предава команди за нанасяне на ответен удар по противника.

Страхът от нападение е един от водещите мотиви за милитаризацията на космоса, която протича съвместно с умножаване на рисковете на сигурността. Формира се нов вид общество, рисковото, което според Улрих Бек е новата нормалност. Вследствие на глобализацията глобалното пространство се превръща във взаимнообвързана мрежа от отношения и глобализация на рисковете, в която основна движеща сила е именно *страхът* [7, с. 56–76]. Според Ахмад Кан (Ahmad Khan), след изстрелването на „Спутник 1“ страхът от изненадващ ядрен удар от СССР провокира САЩ и администрацията на Айзенхауер да изведат използването на космоса за военни цели. Това води до превръщане на Космоса в нова арена на конфликт между двата глобални полюса.[8, с. 39-40] И докато глобалната не/сигурност по време на студената война да се определяше от отношенията на двете велики сили, от симетричността на отговорите на предизвикателствата, рисковете, опасностите и заплахите за сигурността, днешният XXI в. се характеризира с асиметричност, нелинейност, неяснота, нееднородност и перманентна несигурност. От своя страна демократизацията на достъпа до космоса провокира анархизация на космическата милитаризация, като риск за глобалната сигурност.

2. Несигурността на космоса и последиците за глобалната сигурност

Надпреварата за преимущество в космоса е значим фактор и има глобални последици, които оказват влияние върху живота и отношенията във всяка човешка дейност и на всички хора на Земята. Значимостта на космическата сигурност е обективизирана в ежегодни доклади, Индекс на космическата сигурност (Space Security Index), издавани в Канада. Докладът за 2018 г., петнадесети поред, отразява периода януари-декември 2017 г. Дефиницията за космическа сигурност е отражение от Договора за космоса от 1967 г., където се посочва, че космическото пространство е отворено за всички и за неговото използване за мирни цели, сега и в бъдеще. Основата на това е сигурен и устойчив достъп до, и използване, на космоса и свобода от заплахи в космическото пространство. Ключовото съображение в Индекса за сигурността на космоса не са интересите на отделна страна или икономически актор, а сигурността и устойчивостта на космическото пространство, като територия използвана безопасно и отговорно от всички. Тази формулировка е основата на взаимовръзката на сигурността на космоса с глобалната сигурност, които зависят от интегритета на изградените

системи в космоса и на земята. Тяхното опазване от опасности възникващи в космоса е от екзистенциален характер. Космическото пространство е играе ключово значение за глобалните комуникации на всички държави, включително финансовите комуникации, метеорологията, фермерството, навигационните системи и мониторинга на средата. В този контекст, въпросите отнасящи се до заплахи, които възникват в космоса, милитаризацията, използването на космоса за индустриални цели, въоръжаването на космоса оказват пряко влияние върху космическата сигурност. Изследването на космическата сигурност е разделена на четири базови теми: състояние и познание на космическата среда, достъп и използване на космоса от различни актори, сигурност на космическите системи, управление на космическото пространство. Оказва се, че най-критичното предизвикателство за космическата сигурност са космическите отломки. Департаментът по отбрана на САЩ проследява повече от 23 000 отломки, с диаметър около и над 10 см. Счита се, че има над 500 000 обекта с диаметър над 1 см. и няколко милиона с диаметри под 1 см. Увеличаването на космическите отломки засилва опасенията за разрушаване или увреждане на космическите кораби и станции на страните. От друга страна, възможностите за все повече актори, включително частни инициативи, да извеждат сателити в космоса увеличава риска от безразборното им разпространение, а с това и опасността от загуба на контрола върху тяхната траектория. По отношение на милитаризацията на космоса, в миналото добре известните навигационни системи са били използвани единствено за военни цели: получаване на актуална информация за бойното поле, таргетиране на противника и различни обекти за постигане на победа в конфликтите, осигуряване на ранно предупреждение за ракетно нападение, както и комуникация в реално време. Освен това космическите технологии позволяват за ограничаването на разпространение на оръжията, чрез постоянен мониторинг и контрол на въоръжаването, и следене за спазване на режима по разоръжаване. Разработването на нови системи за базиране в космоса може да се прибавят към критичната инфраструктура, която се използва за военни цели. Негативният ефект от това е необходимостта на всяка страна да разработи система за неутрализиране на своите противници, в случаи на субективно възприемане, че е застрашена. Важно е да се отбележи, че милитаризирането на космоса е свързано с изграждане на отбранителни и нападателни способности не са базирани единствено в космоса, те са част от обща система, в която влизат сателитите в орбита, наземни станции, както информационни и комуникационни връзки. Друг основен проблем е невъзможността, поне досега, на страните да достигнат консенсус по режима на сигурността в космоса. По отношение на базираните в космоса военни системи, САЩ доминира в космическата военна арена още от времето на студената война и продължава да приоритизира военните и разузнавателните си системи. Русия има голям арсенал от военни сателити, но много от тях са изградени по време двуполюсната надпревара. Китай и Индия са другите страни, които развиват интензивно военните си космически способности. Общото между тях е липсата на разграничение между системи за граждански и военни цели. Очертава се глобалната тенденция към увеличаване на акторите, които имат амбиции и способности за извеждане на системи с двойна употреба, за граждански и военни цели.[9, с. 4-15]

За по-доброто разбиране на процесите в космоса може да използваме обяснителната парадигма на случващото се в нашата епоха на професор Николай Слатински, че съвременното общество е: глобализирано, постмодерно, рисково, мрежовизирано. Четвъртата революция вече е в ход, новите технологии, глобализацията промениха естеството на рисковете на Сигурността. Несигурността е новата нормалност, а мрежовизацията на космическото пространство изведе Човека от приковаността му към земната повърхност. Промени се характера на всяко равнище и във всяка сфера от човешкия живот.[10, с. 43-131] Измеренията на войната в контекста на мрежовизацията са изведени в Монографията на С. И. Макаренко и М.С. Иванов "Сетецентрическая война - принципы, технологии, примеры и перспективы" 2018, които определят информационно-технологичната революция като водещ процес за постигане на синергетичен ефект на бойната ефективност на въоръжението. Този процес е изведен в края на XX век в концепцията на САЩ относно мрежовоцентричната война. Във връзка с милитаризацията на космоса, като засилваща се и необратима, според мен, тенденция са изведени примерите на войните в Югославия, Афганистан и Ирак. В тях нагледно се демонстрира асиметричното преимущество, предоставено от космическите средства за на бойното поле. Без значение къде се водят бойните действия, в пустинята, горите и/или в градски райони космическите средства предоставят на въоръжените сили да нанесат високоточни удари по противника, при минимални съпътстващи разрушения, което от своя страна намалява до минимум необходимостта от използване на ядрено оръжие. Поради това страните възприемат космическите системи и средства за най-важният елемент за обезпечаването на бойните действия и развитието на въоръженията. Активното използване на

космическото пространство за военни цели обезпечава: контрол върху използването на космоса, сушата, водата и въздуха от останалите държави; получаване на пълна и подробна актуална информация за управлението и елементите на войските; използване на високоточни оръжия на достигане на максимума от поставената военна цел и минимизиране на вредата за гражданското население; защита на националната територия от оръжия за масово унищожение - ОМУ и от "въздушно-космическо" нападение, включително от балистични и крилати ракети [11, с. 418-468].

Наред с ползите от използването на космическите технологии, и на милитаризацията за намаляване на броя на цивилните жертви в бойните действия, възниква въпросът необходимо ли е създаването на космическа армия? Сериозно съмнения поражда и анархизирането на употребата на високи технологии в космоса, което води до неотам изследвани рискове за сигурността на Земята. Според Майкъл О'Ханлон (Michael O'Hanlon), цитиран от Брукингс (Brookings), значението на космоса нараства, има много работа за вършене, за което са необходими повече военни усилия. Но, създаването на космически сили не е най-доброто решение на проблема. Въз основа на опасението за въоръжаване на космоса, той предлага повече участие на цивилния елемент в космическото пространство и разпределение на отговорностите между вече съществуващите военни структури [12].

Изводи

1. Глобалната тенденция на милитаризация на космоса се засилва. Навлизането в четвъртата индустриална революция и развитието на технологиите направи възможно достигането на космическото пространство от все повече актори;

2. Милитаризацията на космоса води до съперничество и надпревара в развитието на оръжията и военните способности за постигане на стратегическо преимущество, а това оказва негативно влияние върху глобалната сигурност;

3. Несигурността на космоса изправя Човечеството пред неизследвани рискове за Сигурността, пример за това е евентуален срив на навигационни и комуникационни космически системи, вследствие на все по-достъпни военни способности и военна атака.

В заключение, милитаризацията на космическото пространство е необратим процес, който има възможност да бъде управляван, насочван, ограничаван, проучван, анализиран и контролиран. В основата на тези подходи могат да бъдат секюритизиращите мениджъри, които с политическа власт и чрез предоставените им икономически ресурси да провокират създаване на нормативна уредба на ниво държави, коалиции, наддържавни обединения. Това е постижима цел при условие, че на преден план се постави хуманността и достиженията на Човешката цивилизация, в нейната животоутвърждаваща перспектива.

Литература:

1. Marboe, I. Militarization of Outer Space: present and future challenges from the international legal perspective. <http://fliphtml5.com/xmnc/uwmfc>, достъпно към 02.11.2019.
2. UNIDIR. United Nations Institute for Disarmament Research, Geneva, Switzerland. Safeguarding Space Security: Prevention of an Arms Race in Outer Space - Conference Report, 21–22 March 2005. United Nations, 2006, www.unidir.org, pp. 58.
3. UNODA - United Nations Office for Disarmament Affairs. Outer Space. <http://www.un.org/disarmament/topics/outerspace/>, достъпно към 02.11.2019.
4. Global Trends – Paradox of Progress, A publication of the National Intelligence Council, January 2017, NIC 2017-001, www.dni.gov/nic/globaltrends, p. 21, 210.
5. India Shot Down Low-Orbit Satellite, A Space Power Now: PM Modi, <http://youtu.be/MxdcFH4uc0w>, достъпно към 02.11.2019 г.
6. Проданов, В. Системни цикли и бъдещето на историята: накъде върви Светът?. Издателство "Захарий Стоянов". София, 2017, с. 317–374.
7. Бек, У. Рисковото общество - по пътя към една друга модерност. Издателска къща "Критика и хуманизъм", 2013, с. 56–76.
8. Khan, A., Global Trends in Space Militarization: Its Implications on South Asia. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013, pp. 39–40.
9. Space Security Index - 2018, www.spacesecurityindex.org, достъпно към 02.11.2019, с. 4–15.
10. Слатински, Н. Рискът: новото име на Сигурността. Издателство "Изток-Запад", 2019, с. 43–131.
11. Макаренко, С. И., Иванов, М. С. Сетецентрическая война - принципы, технологии, примеры и перспективы. Монография. СПб.: Наукоемкие технологии, 2018. с. 418–468
12. Michael, E. O'Hanlon. The Space Force is a misguided idea. Congress should turn it down. Brookings, April 20, 2019, The Washington Post. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/04/20/the-space-force-is-a-misguided-idea-congress-should-turn-it-down/>